

Tomislav Nedić¹, Lada Zibar², Borko Baraban³

¹ Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet Osijek, Stjepana Radića 13, HR–31000 Osijek

² Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Medicinski fakultet, Josipa Huttlera 4, HR–31000 Osijek

³ Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu,

Ulica kralja Petra Svačića 1/F, HR–31000 Osijek

¹ tnedic@pravos.hr, ² ladazibar@gmail.com, ³ bbaraban@aukos.hr

Terminološko određenje pojma eutanazija – Pravne, bioetičke i medicinsko-postupovne implikacije

Sažetak

Ne ponajmanje primjetna jest činjenica da je starogrčka složenica eutanazija, koju je oblikovao Francis Bacon, zadržala izvorni terminološki oblik još od trenutka njezina stvaranja u 17. stoljeću. No uz sva ostala sporna (bio)etička pitanja, već i samo pojmovno poimanje eutanazije kategorički pobuđuje prilično nezanemarive kontroverze. Pitanja koja se u tom pogledu postavljaju jesu postoji li definicija ili makar određenje pojma eutanazija te jesmo li njegovom upotrebom u znanstvenom diskursu uopće svjesni o čemu je točno riječ? U radu se nudi terminološka razradba pojma eutanazija u lingvističkom (leksikografskom), ali primarno pravnom i medicinsko-postupovnom kontekstu u cilju ispitivanja koherentnosti u određenju pojma među navedenim kategorijama te posljedičnog utvrđivanja ključnih determinanti eutanazije nakon kategorijskih presjeka. Navodi se ključnim činjenica primarne determinacije ili možebitne definicije pojma za uopće svako daljnje znanstveno proučavanje eutanazije kao jedne od najkontroverznijih problematika unutar bioetičke doktrine.

Ključne riječi

eutanazija, pravo, usmrćenje, usmrćenje na zahtjev, suosjećanje, pristanak, potpomognuto samoubojstvo, definicija, određenje

1. Uvodna razmatranja¹

Problematika eutanazije jedno je od najkontroverznijih, ali i najstandardnijih pitanja unutar bioetičke doktrine s mnogobrojnim izazovnim etičkim i pravnim pitanjima koja se nameću u medicinskoj praksi, ali i izvan nje. Fenomen eutanazije prilično je sadržajno opsežan te sa sobom povlači i mnogobrojna druga bioetička pitanja koja se također proučavaju zasebno u bioetičkoj doktrini, poput moždane smrti kao krajnje točke života ili presađivanje organa.²

1

Prvobitna istraživanja rada izložena su na međunarodnom simpoziju 4. *Osječki dani bioetike* »Bioetika, umjetnost i kultura«, održanoj od 8. do 9. studenog 2021. na Fakultetu za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku u organizaciji Znanstvenog centra izvrsnosti za integrativnu bioetiku, Akademije za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Medicinskog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakulteta za dentalnu medicinu i zdravstvo Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Kineziološkog fakulteta Sveučilišta Josipa

Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatskog bioetičkog društva, Centra za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Centra za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta sv. Ćirila i Metoda u Skopju.

2

Posljednje budi određene kontroverze kod pitanja medicinskih, etičkih i pravnih aspekata uzimanja organa radi presađivanja od osobe nad kojom je izvršen jedan od oblika eutanazije. Vidjeti, npr.: Jan Bollen, Kris Vissers, Walther van Mook, »Dividing line

Nije ponajmanje primjetna činjenica ta da je fenomen eutanazije jedan od onih fenomena koji je terminološki i pojmovno zadržao svoj autentičan oblik od trenutka njegova stvaranja u 17. stoljeću, zahvaljujući Francisu Baconu. Jezična analiza pojma *eutanazije* nije vezana isključivo onim granicama uspostavljenim temeljnim načelima i pravilima lingvistike. Teškoće u terminološkoj razradi ogledaju se, prije svega, u nemogućnosti univerzalnog definiranja, čak i determiniranja pojma *eutanazije*, ponajviše zbog mnogobrojnih proceduralnih, (bio)etičkih i pravnih pitanja i implikacija. Time se i upotreba integrativnog koncepta koji počiva na temeljima multi/inter/transdisciplinarnosti i pluriperspektivizma metodološki nameće kao nužnost u pravilnoj elaboraciji problema.

Terminološka egzaminacija odnosi se primarno na semantička obilježja pojma *eutanazije* koja nužno podrazumijevaju nejednodimenzionalnu razradu determinacije, po mogućnosti i definicije, pojma s pravnim, (bio)etičkim i proceduralnim dvojabama i kontroverzama. U bioetičkom diskursu jedno od pitanja glasi: može li navedeni pojam biti preveden na hrvatski jezik i biti prilagođen hrvatskom jezičnom standardu poput, primjerice, pojma *pobačaj* (*abortus*) ili uzimanja i presađivanja organa (*eksplantacije* i *transplantacije* organa)? Ako ne može, pitanje je to razloga nemogućnosti prijevoda, a ako može, načina mogućnosti prijevoda. Tako, primjerice, hrvatski *Kazneni zakon* u čl. 112. st. 3. za dobrovoljni i aktivni oblik eutanazije koja u RH ima kvalifikaciju kaznenoga djela navodi pojam *usmrćenje na zahtjev*, no neki autori upozoravaju na neispravnu kategoričku kvalifikaciju takve terminologije pojmom *eutanazije*.³ Unatoč uklopljenosti takve odrednice *eutanazije* u *Kazneni zakon*, suvremeni rječnici ipak potvrđuju neujednačenost pri definiranju toga pojma. Primjerice mrežno izdanje *Hrvatske enciklopedije Leksikografskoga zavoda »Miroslav Krleža«* određuje *eutanaziju* kao »bezbolna smrt, namjerno skraćivanje ljudskoga života kako bi se neizlječivom bolesniku skratile patnje«,⁴ pri čemu se izriječom ne određuje da je u pitanju skraćivanje ljudskoga života na zahtjev ili na čiji zahtjev, odnosno može li tko drugi osim umiruće osobe odlučiti biti eutanaziran (prije pojave neizlječivoga i neizdrživo bolnoga stanja ili za vrijeme takvoga stanja). Svojevrsno »lajtmotiv« pitanje koje se proteže kroz cijeli rad jest sljedeće: koristeći se pojmom *eutanazije* u svakodnevnom javnom ili znanstvenom diskursu, znamo li zapravo o čemu govorimo, odnosno govorimo li uistinu o općeprihvaćenom i određenom pojmu?

U tom je pogledu cilj rada usmjeren pravnoj, medicinskoj i lingvističkoj (leksikografskoj) analizi pojma *eutanazije* koja se ogleda u ispitivanju koherenosti među navedenim kategorijama, kao i konačnom razvrstavanju ključnih odrednica eutanazije koje je ponudilo ovo istraživanje. U prvom se dijelu istraživanja razrađuje pojam i definicija *eutanazije* s obzirom na određene pravne, medicinske te leksikografske determinante uspostavljene u relevantnoj tuzemnoj i inozemnoj literaturi. U drugom se dijelu navedene determinante pokušavaju analitički i kritički sagledati u odnosu na tuzemnu i inozemnu *de lege lata* regulaciju eutanazije kao i određena medicinsko-postupovna pitanja. Zaključna razmatranja istraživanja sumiraju zanimljive rezultate o ključnim determinantama eutanazije, ali i općenitoj nekoherentnosti kategorija pravnog, medicinskog i lingvističko-leksikografskog određenja pojma *eutanazije*, što se u prvom redu ogleda u bioetičkoj kompleksnosti eutanazije kao fenomena.

2. Eutanazija – pojam i definicija

Prvi spomen riječi *eutanazija* (*euthanasia*) pronalazi se u filozofskim spisima i djelima Francisa Bacona: *Napredak znanosti* (engl. *Advancement of Learning*) iz 1605. godine i latinskom prerađenom izdanju istog djela *O dostojanstvu i napretku znanosti* (lat. *De Dignitate et Augmentis Scientiarum*) iz 1623. godine.⁵ Etimološki gledajući, radi se o starogrčkoj riječi *εὐθανασία* (*dobra smrt*) kao složenice načinskog priloga *εὖ* (*dobro*) i imenice *θάνατος* (*smrt*).

Kimsmine razmatranja u Henk ten Haveovoj *Encyclopaedia of Global Bioethics* navode da problem u definiranju eutanazije leži u tome što riječ obuhvaća mnogo različitih situacija,⁶ bivajući tako više izvor »konfuzije nego klarifikacije«. ⁷ Navodi se da samo ono što se u teoriji naziva dobrovoljnom aktivnom eutanazijom (engl. *voluntary active euthanasia*) može biti kvalificirano eutanazijom.⁸ Navedeno je izneseno pod velikim utjecajem definicije Nizozemskoga državnog povjerenstva za eutanaziju koja je naposljetku bila implementirana i u belgijsko zakonodavstvo o eutanaziji:

»Eutanazija je namjerno okončanje života od strane nekog drugog, a ne umiruće osobe, na zahtjev umiruće osobe (Staatscommissie Euthanasie 1985).«⁹

U *Medicinskoj enciklopediji* Jugoslavenskog leksikografskog zavoda navodi se da je eutanazija »umjetno izazivanje 'blage smrti' u neizlječivih bolesnika, namjerno skraćivanje života da bi se bolesniku skratile patnje«, navodeći također da se »ublažavanje tegoba sve do časa prirodne smrti, makar kako da-

between organ donation and euthanasia in a combined procedure«, *Journal of Medical Ethics* (2021), mrežno izdanje, doi: <https://doi.org/10.1136/medethics-2021-107230>; također i odgovor na navedeni članak: Željka Buturović, »Euthanasia and organ donation still firmly connected: reply to Bollen et al«, *Journal of Medical Ethics* (2021), mrežno izdanje, doi: <https://doi.org/10.1136/medethics-2021-107498>.

3

O istome vidjeti: *infra* u bilješci br. 42.

4

»eutanazija«, *Hrvatska enciklopedija*. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18670> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

5

Zabluda koja se pogrešno navodi u većini bibliografskih jedinica jest da Bacon riječ *euthanasia* koristi u jednom od svojih kapitalnih djela *Novi organon* (lat. *Novum Organon*), no potrebno je istaknuti da se u istom djelu ni u jednom njegovom dijelu ne spominje navedena riječ. Usp. Marta Fattori, »*Prolongatio Vitae* and *Euthanasia* in Francis Bacon«, u: Guido Giglioni et al. (ur.), *Francis Bacon od Motion and Power*, Springer International, Cham 2016., str. 115–132. U *Napretku znanosti* Bacon razrađuje primarne dužnosti liječničke službe, gdje se dotiče i pitanja usmrćenja bolesnika u velikoj boli i patnji,

po prvi puta koristeći riječ *euthanasia*: »... smatram da je liječnička služba ne samo da obnovi zdravlje, već i da ublaži bol i nevolje; i ne samo kada takvo ublažavanje može dovesti do oporavka, već i kada može poslužiti za pošten i lak prolaz. Jer to nije mala sreća koju je August Cezar običavao sebi poželjeti, ta ista *eutanazija* [...]«. – Francis Bacon, *Advancement of Learning, The Project Gutenberg*. Dostupno na: <https://www.gutenberg.org/files/5500/5500-h/5500-h.htm> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

6

Usp. Šime Pavlović, »Višeznačnost čina eutanazije«, *Medica Jadertina* 20 (1990) 1–2, str. 35–40.

7

Gerrit Kimmsma, »Euthanasia: Active«, u: Henk ten Have (ur.), *Encyclopedia of Global Bioethics*, Springer International, Cham 2016., str. 1178–1188, ovdje str. 1179.

8

Ibid.

9

Ibid.

10

»eutanazija«, u: *Medicinska enciklopedija*, sv. 2, »D-Glu«, Ante Šercer, Mirko Dražen Grmek (red.), Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1967., str. 481.

leko išlo ne naziva eutanazijom«. ¹⁰ U samoj teoriji postoji nekoliko ključnih podjela eutanazije. Prva se odnosi na podjelu između *aktivne* i *pasivne* eutanazije. *Aktivna* se odnosi na intervenciju u cilju namjernog skraćivanja života što rezultira smrću bolesnika, dok se *pasivna* odnosi na nepočinjanje i nenaštavljanje medicinskog liječenja za koje liječnici kompromisno smatraju da nema koristi i učinka za prihvatljivo zdravstveno stanje pacijenta ili isključivo ublažavanje bola i patnje posebnim farmakološkim tvarima. Druga je podjela između *dobrovoljne* (*voluntary*; uz informirani pristanak pacijenta), *nedobrovoljne* (*nonvoluntary*; nema pristanka pacijenta zbog teškoće zdravstvene situacije) i *eutanazije protiv volje* (*involuntary*; protivno volji pacijenta). Treća se podjela odnosi na razliku između *izravne* i *neizravne* eutanazije. *Izravna* se odnosi na namjerni akt skraćivanja života, poput injekcije, a *neizravna* eutanazija na intervencije koje rezultiraju smrću zbog prestanka liječenja ili ublažavanje znakova i simptoma s predvidivim učinkom smrti. ¹¹ Također, u bioetičkom i pravnom diskursu raspravlja se o pojmovima *distanazije*, ¹² kao umjetnom produljivanju života u vidu polagane smrti u teškoj patnji i bolima, ¹³ te ortotanazije, pri čemu se neizlječivog bolesnika ostavlja da umre prirodnom smrću bez umjetnog produljivanja života. ¹⁴

U kontekstu hrvatskoga prava i hrvatske pravne terminologije, *Pravna enciklopedija* iz 1989. godine navodi da je *eutanazija* »gašenje života bez bolova koji redovno prate umiranje (osnovno značenje), ali i shvaćanje da je dopušteno skratiti život neizlječivom bolesniku (izvedeno značenje) što se opravdava humanim razlozima«. ¹⁵ U *Rječniku kaznenog prava* navodi se da je *eutanazija* »djelovanje liječnika ili druge osobe kako bi teško i neizlječivo bolestan pacijent koji pati imao 'laku' odnosno 'dobru' smrt«. ¹⁶ U *Općem pravnom rječniku* navodi se da *eutanazija* označava »prekid života bez bolova koji prate umiranje«, navodeći da se »iz želje za bezbolnim umiranjem, koje je rijetko, razvilo shvaćanje da je dopušteno skratiti život neizlječivom bolesniku (usmrtniti ga) iz humanih razloga«. ¹⁷ Bošković tvrdi da je *eutanazija* »djelovanje liječnika ili druge osobe kako bi teško i neizlječivo bolestan pacijent koji pati imao 'laku' odnosno 'dobru' smrt«. ¹⁸ Turković, Roksandić Vidlička i Maršavelski određuju *eutanaziju* kao »svaki čin usmrćenja drugoga s ciljem da ga se liši nepodnošljivih patnji uzrokovanih njegovim teškim zdravstvenim stanjem«. ¹⁹ Sladić velik naglasak stavlja na ozbiljan i izričit zahtjev oboljele osobe, smatrajući da je *eutanazija* »namjerno samilosno usmrćivanje neizlječivog bolesnika na njegov ozbiljan i izričit zahtjev kako bi mu se skratile teške patnje«. ²⁰ Definicijom te određenjem eutanazije bavili su se naročito i privatno/građanskopravni teoretičari, osobito u okviru problematike prava osobnosti (osobnih prava). Tako Gavella definira *eutanaziju* kao »postupak za olakšanje i skraćivanje patnje neizlječivim bolesnicima, uključujući i njihovo usmrćenje«. ²¹ U kontekstu pravnih poslova prava osobnosti, Radolović ocjenjuje da je najprecizniju definiciju eutanazije dao talijanski profesor međunarodnog privatnog prava Titto Ballarino sa Sveučilišta u Padovi definirajući *eutanaziju* kao »postupak jedne osobe usmjeren na bezbolnu smrt druge osobe suglasno volji te osobe izraženo bilo unaprijed bilo u konkretnom kontekstu, radi oslobođenja od nepodnošljivih bolova ili dovršetka života koji je izgubio dostojanstvo«. ²²

Nadalje, dovodeći suvremenu hrvatsku leksikografsku građu u kontekst prava i medicine, uviđaju se različita semantička polja pojma *eutanazija* i nepodudarnosti u odnosu s pravom i medicinom. *Rječnik hrvatskog jezika* ²³ urednika Jure Šonje navodi prilično kontroverznu definiciju *eutanazije* kao »kaznenog

*djela*²⁴ (med/prav) oduzimanja života na lak i bezbolan način neizlječivom bolesniku ili osobi u bezizglednom stanju«. U Klaićevu *Rječniku stranih riječi*²⁵ nalazi se određenje *eutanazije* kao »lake smrti«, odnosno »olakšavanja smrtne muke«, »ublažavanja boli umirućem s pomoću narkotika« te »usmrćenja neizlječivo bolesnih«. U *Velikom rječniku hrvatskoga standardnog jezika*²⁶ *eutanazija* je definirana kao »lagana ili bezbolna prirodna smrt«, odnosno »poseban način da se anticipira ili izazove smrt kako bi se skratila agonija neizlječiva bolesnika ili spriječila nepodnošljiva bol«, radeći tako prilično dosljedno distinkciju među »aktivnom, pasivnom i dobrovoljnom« eutanazijom.

11

G. Kimsma, »Euthanasia: Active«, str. 1179.

12

Po Pessinijevu mišljenju, radi se o starom portugalskom izrazu, odnosno neologizmu grčkog podrijetla od riječi *δυσ* (*loše, teško*) i *θάνατος* (*smrt*). – Leo Pessini, *Distanzija: do kada produžavati život?*, prev. Radoslav Runko, Adamić, Rijeka 2004., str. 35–55.

13

Usp. Zvonko Bošković, *Medicina i pravo*, Pergamena, Zagreb 2007., str. 195; Franjo Bačić, Šime Pavlović, *Komentar Kaznenog zakona*, Organizator, Zagreb 2004., str. 467; Davor Derenčinović, »Usmrćenje«, u: Leo Cvitanović *et al.* (ur.), *Kazneno pravo: posebni dio*, Sveučilište u Zagrebu – Pravni fakultet, Zagreb 2018., str. 91–104, ovdje str. 104.

14

D. Derenčinović, »Usmrćenje«, str. 104.

15

»eutanazija«, u: Borislav T. Blagojević (ur.), *Pravna enciklopedija 1*, Savremena administracija, Beograd 1989., str. 355.

16

Zvonimir Šeparović, Leo Cvitanović, »Eutanazija«, u: Željko Horvatić (ur.), *Rječnik kaznenog prava*, Zagreb 2002., str. 87–88, ovdje str. 87.

17

Marta Vidaković Mukić, *Opći Pravni rječnik*, Narodne novine, Zagreb 2006., str. 214.

18

Z. Bošković, *Medicina i pravo*, str. 195.

19

Ksenija Turković, Sunčana Roksandić Vidlička, Aleksandar Maršavelski, »Eutanazija i potpomognuto ubojstvo – etičke dileme kriminalne politike«, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* 17 (2010) 1, str. 223–246, ovdje str. 225.

20

Hrvoje Sladić, »Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida«, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti*

Hrvatske VI (2015) 1, str. 63–100, ovdje str. 75.

21

Nikola Gavella, *Osobna prava*, Pravni fakultet – Zavod za građanskopravne znanosti i obiteljsko pravo, Postdiplomski studij za znanstveno usavršavanje iz građanskopravnih znanosti, Zagreb 2000., str. 71. Gavella, s obzirom na tematiku osobnih prava i izvršenje prava na život i zdravlje, nadalje navodi da aktivna eutanazija znači »oduzimanje života« (determinirajući je »uvijek zabranjenom«), a pasivna »uskraćivanje postupaka onih postupaka liječenja koji ne bi vodili ozdravljenju ni poboljšanju stanja, nego produženju patnje bolesne osobe«. – *Ibid.*, str. 71–72.

22

Titto Ballarino, »Eutanasia e testamento biologico nel conflitto di leggi«, *Rivista di diritto civile* 54 (2008) 1, str. 69–86, ovdje str. 71; preuzeto iz: Aldo Radolović, »Pravni poslovi prava osobnosti«, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 35 (2014) 1, str. 95–118, ovdje str. 102, bilj. 14.

23

»eutanazija«, u: Jure Šonje (ur.), *Rječnik hrvatskoga jezika*, Leksikografski zavod »Miroslav Krleža« – Školska knjiga, Zagreb 2000., str. 253.

24

U tom pogledu vidjeti *infra* razmatranja unutar pravne doktrine, treba li se, pojmovno, *eutanazija* poistovjetiti s kaznenim djelom usmrćenja (na zahtjev).

25

Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 2004., str. 400.

26

»eutanazija«, u: Ljiljana Jojić (ur.), *Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb 2015., str. 283–284.

Zanimljivo je da *Hrvatski enciklopedijski rječnik*²⁷ *a priori* definira *eutanaziju* kao »čin *namjernog* prekidanja života bolesnika« i tek nakon navedene definicije radi distinkciju među »aktivnom, dobrovoljnom i pasivnom« eutanazijom. Također, navodi se, primjerice, da pasivna eutanazija obuhvaća »prepuštanje umiranju iz milosrđa, pri čemu liječnik [...] gasi aparate za održavanje života«. ²⁸ Upravo će daljnja pravna, ali i primarno medicinsko-postupovna analiza pokazati kontroverznost navedenog navoda te osnovanost pasivne eutanazije uopće.

S obzirom na navedene definicije pojma *eutanazije*, svakako je korisno utvrditi koliko je sam pojam, neovisno o (ne)dosljednosti i sustavnosti njegovih definicija, u skladu s terminološkim načelima hrvatskoga standardnog jezika. Da bi se terminološki opisivao neki pojam, potrebno ga je pridružiti struci kojoj pripada te ga dovesti u kontekst jezika struke. Jezik struke podrazumijeva jezik namijenjen zadovoljenju određenih stručnih potreba pa tako medicinski jezik teži standardizaciji koja podrazumijeva usklađivanje prema načelima jednoznačnosti, sustavnosti te uklopljenosti u hrvatski jezični sustav.²⁹ Standardizacija medicinskoga jezika podrazumijeva i razvoj hrvatskoga znanstvenog nazivlja, pri čemu se strani nazivi, uglavnom latinizmi, zamjenjuju hrvatskim prevedenicama. No u tom se postupku često javljaju istoznačnice koje su nepoželjna odrednica jezika struke jer narušavaju sustavnost i jednoznačnost, a time dovode do otežane razumljivosti medicinskoga konteksta i kod pacijenata i kod liječnika. Pojam se *eutanazije* može dovesti u svezu s terminološkim načelima, o kojima pišu Frančić, Hudeček i Mihaljević,³⁰ te utvrditi je li ga moguće jednoznačno prevesti s obzirom na činjenicu da službene hrvatske istovrijednice nema.

Terminološka načela	Ispunjenost terminoloških načela pojma <i>eutanazija</i>
domaće riječi imaju prednost pred stranim	ne ispunjava
nazivi latinskoga i grčkoga podrijetla imaju prednost pred nazivima preuzetim iz engleskog, francuskog ili njemačkog	ispunjava
prošireniji i korisnicima prihvatljiviji naziv ima prednost pred manje proširenim	ispunjava
naziv mora biti usklađen s fonološkim, morfološkim, tvorbenim i sintaktičkim sustavom hrvatskoga književnoga jezika	ispunjava
kraći nazivi imaju prednost pred duljim	ispunjava
naziv od kojeg se lakše tvore izvedenice ima prednost pred onim od kojeg se ne mogu tvoriti	ispunjava
treba izbjegavati da naziv unutar istoga terminološkoga sustava ima više značenja	djelomice ispunjava

nazivi se ne smiju bez valjana razloga mijenjati – ako jedan naziv već ima određeno značenje, ne treba istomu nazivu davati nova značenja i ako je jednomu značenju pridružen jedan naziv, ne treba mu pridruživati drugi	djelomice ispunjava
naziv ima prednost pred drugim istoznačnim nazivima ako odgovara pojmu kojemu je pridružen i odražava svoje mjesto u pojmovnome sustavu	ispunjava

Tablica 1: Ispunjenost terminoloških načela na primjeru pojma *eutanazija*.

Više je razloga zašto bi domaće riječi trebale imati prednost u odnosu na strane, primjerice mogućnost tvorbe izvedenica koje su potrebne svakom jeziku struke. Od pojma *eutanazija* u hrvatskom standardnom jeziku još uvijek nije službeno³¹ izvedena imenica koja bi označavala vršitelja radnje, tj. osobu koja provodi (realizira) eutanaziju. Umjesto toga, uglavnom se upotrebljavaju imenice općega medicinskoga značenja, poput imenice *lijječnik*.

Kada je u pitanju uklopljenost grčkih i latinskih riječi u hrvatski jezični sustav, imenica *eutanazija* potvrđuje terminološko načelo prednosti u odnosu na riječi drugih jezika jer naziv je *eutanazija* grčkoga podrijetla, a latinski i grčki čine temelj svih europskih jezika te se lako uklapaju u sve jezične sustave. Načela su prihvaćenosti i proširenosti povezana što pretpostavlja da će naziv koji je proširen biti i široko prihvaćen. Ako je naziv prihvaćen i zadovoljava sve jezične zahtjeve, njegovo prevođenje često ne će imati osobitu svrhu jer prevedenica u tom slučaju ne će biti prihvaćena kao uvriježen izraz stranoga podrijetla. U toj se tvrdnji može pročitati mogući razlog nepostojanja kroatizma koji bi zamijenio strani oblik *eutanazija*. Mnogi medicinski nazivi izvorno sadrže suglasničke skupine (*js, jp*) koje se ne uklapaju u hrvatski fonološki sustav (*pejsmejker, bajpas*) pa se uglavnom pišu na engleskom jeziku, *pacemaker, bypass*, a rjeđe se upotrebljavaju njihove kroatizirane istovrijednice: elektrostimulator, premosnica. Naziv *eutanazija* prilagođen je hrvatskom jezičnom sustavu i fonološki i pravopisno i morfološki, iz njega se mogu izvoditi i drugi oblici (primjerice odnosni pridjev *eutanazijski* ili glagol *eutanazirati*). Kratkoća naziva *eutanazija* jedan je od razloga njegove široke prihvaćenosti – naziv se sastoji od samo jedne riječi, što je opće obilježje stranih naziva. Premda naziv *eutanazija* unutar istoga terminološkog sustava nema više (različitih) značenja, primjećuju se poteškoće pri njegovu definiranju jer rječničke mikrostrukture potvrđuju različitu značenjsku širinu same definicije koja onda dovodi do terminološke neujednačenosti – o čemu će više riječi biti u daljnjem tekstu rada.

3. Pokušaj definicije i determinacije u *de lege lata* i medicinsko-postupovnom kontekstu

3.1. Pravni okvir regulacije *eutanazije*

Pitanje *eutanazije* uobičajeno se pravno regulira na tri moguća načina.³² Prvi je taj da se *eutanazija* jednostavno smatra ubojstvom, ako nema posebnih

odredbi u kaznenom zakonodavstvu. Drugi se odnosi na kazneno inkriminiranje eutanazije kao privilegiranog ubojstva, uz privilegirane okolnosti pristanka bolesnika te motiva suosjećanja. Treći model odnosi se na legalizaciju eutanazije posebnim zakonom gdje se propisuju točni uvjeti kada se to smije napraviti, odnosno koje su to okolnosti koje isključuju protupravnost kod usmrćenja na zahtjev koje i dalje ostaje kaznenim djelom.

Eutanazija (aktivna, uz asistiranje samoubojstvo) trenutačno je legalna u svega nekoliko zemalja na svijetu: Nizozemskoj, Belgiji, Luksemburgu, Kolumbiji i Kanadi, dok je asistiranje samoubojstvo legalno u Švicarskoj te određenim savezima Sjedinjenih Američkih Država (Kalifornija, Kolorado, Montana, Oregon, Vermont, Washington i Havaji) i Australiji (Viktorija).³³ U europskim razmjerima aktivni oblik eutanazije legalno je prisutan u zemljama Beneluksa, dok je u Španjolskoj³⁴ u ožujku 2021. izglasan zakon kojim se legalizira eutanazija, kao i u Portugalu³⁵ koji je izglasao zakon o legaliziranju eutanazije drugi puta, nakon usvojenja izmjena i dopuna zahtijevanih od strane portugalskoga ustavnog suda.³⁶ Nadalje, belgijski *Zakon o eutanaziji* iz 2002. godine³⁷ u 2. odjeljku u potpunosti je preuzeo navedenu definiciju Nizozemskoga povjerenstva iz 1985. godine. Zanimljivo je da nizozemski *Zakon o prestanku života na zahtjev i asistiranom samoubojstvu*³⁸ takvu definiciju nije implementirao³⁹ te se koristi izrazom »prekid života na zahtjev« (engl. *the termination of life on request*),⁴⁰ dok luksemburški *Zakon o eutanaziji i asistiranom samoubojstvu*⁴¹ u 1. odjeljku ima gotovu istu definiciju kao navedeni belgijski, samo je u odnosu na belgijski eksplicitno navedeno da eutanaziju mora provesti liječnik, ne i bilo koja druga osoba.⁴²

U hrvatskom kaznenom zakonodavstvu problematika eutanazije razmatra se primarno kroz prizmu privilegiranih kaznenih djela usmrćenja (na zahtjev) iz čl. 112., st. 3. *Kaznenog zakona*⁴³ (dalje u tekstu: KZ) te sudjelovanja u samoubojstvu iz čl. 114. KZ-a. Prema čl. 112., st. 3. KZ-a, kaznom zatvora do tri godina kaznit će se ona osoba koja »usmrti drugoga na njegov izričit i ozbiljan zahtjev iz suosjećanja zbog njegovog teškog zdravstvenog stanja«. Međutim, gledajući u terminološkom smislu, neki autori naglašavaju da se pojam *eutanazije* nikako ne smije izjednačiti s pojmom *usmrćenja na zahtjev* jer je posljednji mnogo uži pojam od eutanazije koja ne mora isključivo biti poduzeta na izričit zahtjev određene osobe (primjerice nedobrovoljna eutanazija ili eutanazija protiv volje),⁴⁴ dok kod eutanazije on često obuhvaća i mnogo širi krug ljudi (rodbine i obitelji) koji daju poticaj jer oboljeli često nije u mogućnosti izraziti svoje želje. S druge strane, drugi autori navode da je pogrešno smatrati da je *eutanazija* širi pojam od *usmrćenja na zahtjev* te da se *eutanazija* može poistovjetiti s *usmrćenjem na zahtjev* iz čl. 112., st. 3. KZ-a, uz uvjet suosjećanja, pristanka oboljele osobe, njezina teškog i isključivo neizlječivog stanja.⁴⁵ Razlog činjenici što *eutanazija* ne može biti širi pojam od *usmrćenja na zahtjev* jest taj što nedobrovoljna i eutanazija protiv volje jesu usmrćenja bez zahtjeva žrtve, time i ubojstva bez privilegirajućih okolnosti.⁴⁶ Valja naglasiti bitnu stvar, a to je da se u zemljama Beneluksa u aktima gdje je eutanazija legalizirana obvezno traži zahtjev oboljele osobe,⁴⁷ što bi značilo da je čin tzv. *nedobrovoljne i eutanazije protiv volje* kazneno djelo čije će se okolnosti naknadno utvrđivati, u prvom redu poštujući samoodređenje i autonomiju bolesne osobe.⁴⁸

Regulacija st. 3. kaznenog djela usmrćenja novina je u odnosu na prijašnje kazneno djelo usmrćenja na zahtjev⁴⁹ zbog preširokog tumačenja izričitog i ozbiljnog zahtjeva umiruće osobe gdje se umetnulo dodatno ograničenje koje

nalaze, da bi se radilo o privilegirajućim okolnostima⁵⁰, da čin usmrćenja na izričit i ozbiljan zahtjev⁵¹ mora biti učinjen isključivo iz suosjećanja zbog teškog zdravstvenog stanja umiruće osobe⁵² jer bez tog elementa djelo se označava običnim ubojstvom iz čl. 110. KZ-a.⁵³ Takvim su se ograničenjem pokušale izbjeći ostale pobude počinitelja koje su vezane uz izvršenje usmrćenja na zahtjev iz određenih niskih pobuda⁵⁴ ili koristoljublja (primjerice radi nasljedstva).⁵⁵ U odnosu na prijašnje zakonsko uređenje (kazna zatvora od jedne do osam godina), vidljivo je da je i kazna zatvora smanjena (do tri godine). Naglašava se da se mora raditi o isključivo »teškom zdravstvenom stanju« koje će se utvrđivati od slučaja do slučaja, ne i situaciji da osoba »trpi bolove, muke i patnje, kao ni da se radi o terminalnom odnosno ireverzibilnom stanju bez izgleda na izlječenje«.⁵⁶

S druge strane, Pavlović izriče prilično određenu zamjerku zakonskom opisu tog kaznenog djela, tvrdeći da se ono »ne poklapa s najčešćim životnim situacijama« jer osoba u teškom zdravstvenom stanju »u pravilu nije sposobna postaviti izričit i ozbiljan zahtjev«, postavljajući zanimljivo pitanje mogu li zahtjev umjesto njega dati članovi njegove obitelji.⁵⁷ Tako utemeljena regulacija usmrćenja na zahtjev iz suosjećanja neupitno upućuje na zabranu aktivne eutanazije, ali i na nekažnjivost tzv. pasivne eutanazije, odnosno njezinu dopuštenost.⁵⁸ Navedeno proizlazi i iz određenih medicinsko-pravnih propisa koje je potrebno ekstenzivno tumačiti. *Zakon o zdravstvenoj zaštiti*⁵⁹ u čl.

27

»eutanazija«, u: Vladimir Anić *et al.*, *Hrvatski enciklopedijski rječnik*, Novi Liber, Zagreb 2002., str. 327.

28

Usp. »eutanazija«, u: *Veliki rječnik hrvatsko-ga standardnog jezika*, str. 284.

29

Anamarija Gjuran-Coha, »Terminologizacija jezika medicinske struke«, *Medicina Fluminensis* 47 (2011) 1, str. 4–14, ovdje str. 5.

30

Anđela Frančić, Lana Hudeček, Milica Mihaljević, *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 2005., str. 221–223.

31

Imenicu *eutanazičar* u značenju osobe koja provodi eutanaziju bilježi Nikola Radić, u: »Kultura smrti«, *Biskupija Krk* (4. 3. 2016.). Dostupno na: <https://www.biskupijakrk.hr/kultura-smrti-6/> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

32

Prema: K. Turković, S. Roksandić Vidlička, A. Maršavelski, »Eutanazija i potpomognuto ubojstvo – etičke dileme kriminalne politike«, str. 234–237.

33

Sigrid Dierickx *et al.*, »Commonalities and differences in legal euthanasia and physician-assisted suicide in three countries: a

population-level comparison«, *International Journal of Public Health* 65 (2020), str. 65–73, doi: <https://doi.org/10.1007/s00038-019-01281-6>.

34

»Spain passes law allowing euthanasia«, *BBC News* (18. 3. 2021). Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/world-europe-56446631> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

35

Paul Ames, »Portugal's parliament votes to legalize euthanasia, again«, *Politico* (5. 11. 2021). Dostupno na: <https://www.politico.eu/article/portugal-parliament-legalize-euthanasia-constitutional-court-objections/> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

36

Navedeno je posebno zanimljiva stavka jer se radi o zemljama s velikim utjecajem katoličkog svjetonazora koji se protivi postupku eutanazije kao svojevrsnoj negaciji života.

37

The Belgian Act on Euthanasia of May, 28th 2002.

38

Dutch law on Termination of life on request and assisted suicide of April 1st, 2002.

39

Prema čl. 2. navedenog nizozemskog zakona, eutanazija i potpomognuto samoubojstvo neće biti kažnjivi samo ako su ispunjeni

26., st. 1., t. 6. navodi da svaka osoba ima pravo na »prihvatanje ili odbijanje pojedinog dijagnostičkog odnosno terapijskog postupka, osim u slučaju neodgodive medicinske intervencije čije bi nepoduzimanje ugrozilo njezin život i zdravlje ili izazvalo trajna oštećenja njezina zdravlja«. ⁶⁰ Navedena je odredba gotovo u potpunosti istovjetna onoj iz čl. 16. Zakona o zaštiti prava pacijenata. ⁶¹ U tom pogledu Turković, Roksandić Vidlička i Maršavelski ističu da bi se navedene odredbe trebale tumačiti u skladu s čl. 8. *Konvencije o ljudskim pravima i biomedicini* ⁶² kao međunarodnog ugovora koji je iznad zakonske norme, a koji propisuje da »ako se zbog hitne situacije ne može dobiti odgovarajući pristanak, bilo koji medicinski nužan zahvat može se provesti odmah u korist zdravlja dotičnog pojedinca«. ⁶³

Nastavno na sve navedene pozitivnopravne propise, etička norma *Kodeksa medicinske etike i deontologije* ⁶⁴ nalaže da »želju dobro informiranog pacijenta, koji boluje od neizlječive bolesti, pismeno ili usmeno jasno izraženu pri punoj svijesti u pogledu umjetnog produljivanja njegova života, treba poštovati primjenjujući pozitivne zakonske propise« (čl. 4., st. 2.) te da »nastavljanje intenzivnog liječenja pacijenta u nepovratnom završnom stanju medicinski nije utemeljeno i isključuje pravo umirućeg bolesnika na dostojanstvenu smrt« (čl. 4., st. 3.). Europski sud za ljudska prava ⁶⁵ godine 2015. potvrđuje navedenu etičku normu te je odbio zahtjev o povredi čl. 2. o pravu na život Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, ⁶⁶ roditelja, brata i sestre Vincenta Lamberta, teško stradalog na motoru u prometnoj nesreći, koji je održavan »u minimalnom svjesnom stanju« i »vegetativnom stanju«, potvrđujući time stajalište francuskog suda o mogućem prestanku umjetnog održavanja života »u strogo propisanoj proceduri i iznimnim slučajevima«. ⁶⁷

Međutim, neki autori ne dijele mišljenje koje se temelji na dopuštenosti pasivne eutanazije u Republici Hrvatskoj. Tako, primjerice, Sladić pravi distinkciju između pasivne eutanazije i odustajanja liječnika da svim silama produži agoniju. ⁶⁸ Sladić smatra da je pasivna eutanazija »nepoduzimanje medicinskih mjera na zahtjev bolesnika koje bi vodile prema poboljšanju stanja bolesnika gdje se time izravno ubrzava prirodni tijek umiranja bolesnika«, što treba razlikovati od situacije »odustajanja liječnika da svim silama produži agoniju, što znači prestanak 'mučenja' bolesnika 'da ode u miru', čemu u prilog ide i općeprihvaćena definicija smrti čovjeka kao trajnog prestanka funkcije središnjeg živčanog sustava, ⁶⁹ poznatija kao smrt mozga«. ⁷⁰

Usljed zakonske zabrane aktivnog oblika eutanazije, nije nebitna činjenica da bi umiruća osoba, odnosno osoba teškog zdravstvenog stanja mogla doći u napast počinjenja samoubojstva da bi sebi okončala patnju. No s obzirom na teško zdravstveno stanje, upitno je bi li mogla samoubojstvo samostalno počinuti. ⁷¹ Asistirano samoubojstvo, odnosno sudjelovanje u samoubojstvu radnja je koja je blisko povezana s aktom usmrćenja na zahtjev, odnosno eutanazije. Međutim, radi se o onim radnjama među kojima je potrebno napraviti crtu razgraničenja. Tako primjerice belgijski *Zakon o eutanaziji* u već navedenom čl. 2. eksplicitno navodi da je eutanazija »namjerno skraćivanje života osobi na njezin zahtjev od strane druge osobe (engl. *the person other than the person concerned*), što bi značilo da se navedeni zakon ne primjenjuje na pitanje sudjelovanja u samoubojstvu. U skladu s jezičnim i teleološkim tumačenjem prava, vidljivo je da belgijski zakonodavac po uzoru na spomenutu definiciju Nizozemskog državnog povjerenstva za eutanaziju asistirano samoubojstvo, odnosno sudjelovanje u samoubojstvu zapravo uopće ne smatra eutanazijom.

U Republici Hrvatskoj inkriminacija sudjelovanja u samoubojstvu provedena je čl. 114. *Kaznenog zakona* gdje se navodi da će se kaznom zatvora do tri godine kazniti ona osoba koja »navede drugoga na samoubojstvo ili mu iz niskih pobuda pomogne u samoubojstvu pa ono bude počinjeno ili pokušano«

sljedeći uvjeti: postoji dobrovoljan i promišljen zahtjev, pacijent trpi nepodnošljive boli koje se ne mogu olakšati, pacijent je prethodno informiran o svojem stanju i perspektivi, ne postoji razumno alternativno rješenje za situaciju u kojoj se nalazi, konzultiran je drugi nezavisni liječnik koji je pregledao pacijenta i slaže se s tim da su ispunjeni prethodni uvjeti, eutanazija ili potpomognuto samoubojstvo moraju biti izvršene na brižan način.

40

Usp. Herman Nys, »A Discussion of the Legal Rules on Euthanasia in Belgium Briefly Compared with the Rules in Luxembourg and the Netherlands«, u: David Albert Jones, Chris Gastmans, Calum MacKellar (ur.), *Euthanasia and Assisted Suicide – Lessons from Belgium*, Cambridge University Press, Cambridge 2017., str. 7–26.

41

Law on euthanasia and assisted suicide of 16 March 2009.

42

Premda je i u belgijskom zakonodavstvu određeno da jedino liječnik smije izvršiti akt eutanazije. – H. Nys, »A Discussion of the Legal Rules on Euthanasia in Belgium Briefly Compared with the Rules in Luxembourg and the Netherlands«, str. 11.

43

Kazneni zakon, Narodne novine, br. 144/2012, 125/2011, 61/2015, 56/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019.

44

D. Derenčinović, »Usmrćenje«, str. 87.

45

H. Sladić, »Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida«, str. 82.

46

Ibid.

47

Zakonodavstva zemalja Beneluksa prilično su odlučna i oprezna u tom pogledu te se velika pozornost posvećuje upravo volji i zahtjevu oboljele osobe. Tako primjerice čl. 2. nizozemskog zakona navodi da zahtjev mora biti »(dobro)voljan i dobro razmotren (*well-considered*)«, dok 2. odjeljak belgijskog zakona još rigoroznije navodi da zahtjev mora biti »(dobro)voljan, dobro razmotren, ponovljen i ne smije biti rezultat nikakvog vanjskog pritiska«. Međutim, takvi su uvjeti

prilično dvojbeni u praksi jer nije jasno koliko liječnikova procjena dobrovoljnosti može biti pouzdana u nedostatku standardiziranih sredstava za procjenu. Više u: Scott Y. H. Kim, Raymond G. De Vries, John R. Peteet, »Euthanasia and Assisted Suicide of Patients With Psychiatric Disorders in the Netherlands 2011 to 2014«, *JAMA Psychiatry* 73 (2016) 4, str. 362–368, doi: <https://doi.org/10.1001/jamapsychiatry.2015.2887>; Kasper Raus, Bert Vanderhaegen, Sigrid Sterckx, »Euthanasia in Belgium: Shortcomings of the Law and Its Application and of the Monitoring of Practice«, *The Journal of Medicine and Philosophy* 46 (2021) 1, str. 80–107, doi: <https://doi.org/10.1093/jmp/jhaa031>.

48

Zastupajući intrinzičnu vrijednost ljudskoga života u svojem djelu *Life's Dominion* iz 1993. godine, jedan od najznačajnijih pravnih i političkih filozofa 20. stoljeća Ronald Myles Dworkin ističe da djelovanje u *najboljem interesu* pacijenta može biti prilično *misteriozno* za treće osobe koje istu odluku moraju donijeti te da je uistinu teško, pa i za samog pacijenta, odrediti što bi to uistinu bilo u njegovu *najboljem interesu*. Upravo istu činjenicu Dworkin smatra prilično spornom jer je upitno, s obzirom na teške okolnosti kojima je izložen, koliko i sam pacijent može procijeniti što je najbolji interes za njega samog. Zajedno s još pet istaknutih moralnih filozofa (John Rawls, Judith Jarvis Thomson, Robert Nozick, Thomas Michael Scanlon i Thomas Nagel), pokušava utjecati na američki Vrhovni sud u vezi ograničavanja ustavnog prava na potpomognuto samoubojstvo te 1997. godine objavljuje poznati članak »Assisted Suicide. The Philosopher's Brief«, čija stajališta Vrhovni sud ipak nije uvažio. U samom uvodu istog članka, u kojem se, ustvari, zalaže za ustavno pravo na usmrćenje na zahtjev, međutim ograničeno gdje, Dworkin navodi da razmišljanje i ponašanje pacijenta u situacijama velike boli ne mora nužno reflektirati njegova »trajna uvjerenja« te da državama može biti dozvoljeno spriječiti potpomognuto samoubojstvo nad »onim ljudima koji bi kasnije biti zahvalni da su bili spriječeni umrijeti«. – Ronald Myles Dworkin, *Life's Dominion: An Argument about Abortion, Euthanasia, and Individual Freedom*, Alfred A. Knopf, New York 1993., str. 190–196; Ronald Myles Dworkin *et al.*, »Assisted Suicide: The Philosophers' Brief«, *The New York Review* (1997., ožujak), str. 41–47.

(st. 1.), odnosno kaznom zatvora od jedne do osam godina, ona osoba koja navedeno djelo »počini u odnosu na dijete koje je navršilo četrnaest godina ili osobu čija je sposobnost shvaćanja svog postupanja bitno smanjena« (st. 2.). Bitno je istaknuti da se dodavanjem novog uvjeta da pomaganje mora biti iz niskih pobuda dekriminalizira postupak onog pomaganja koje je realizirano s altruističkim namjerama, možebitno i neutralno, što proizlazi iz akcesornosti sudioništva, odnosno da »nekažnjavanje (neuspjelog) samoubojstva za posljedicu mora imati i nekažnjavanje onoga tko samo pomaže drugoj odrasloj i zdravoj osobi koja je slobodnom voljom odlučila sebi oduzeti život«. ⁷² U skladu s navedenim jest i recentna odluka Ustavnoga suda Republike Austrije. ⁷³ Iako eutanazija nije legalizirana, a potpomognuto je samoubojstvo kazneno djelo, austrijski Ustavni sud donosi odluku prema kojoj je protuustavno kazneno zabraniti sve oblike potpomognutog samoubojstva (čl. 78. austrijskog *Kaznenog zakona*) ⁷⁴ bez iznimke jer riječ je o kršenju prava na samoodređenje. ⁷⁵

Upravo zbog pitanja njezine (ne)legalizacije te javnopravnog djelovanja državne kriminalne politike, problematika eutanazije sve je češći predmet rasprave među stručnjacima unutar kaznenopravnih znanosti. Međutim, njezinu je pravnu prirodu potrebno promatrati i iz sfere građanskoga prava. U građanskopravnom pogledu, postavljaju se prilično zanimljiva pitanja koja se primarno tiču obveznopravnog aspekta (informiranog) pristanka pacijenta (također njegove autonomije i volje), kao i možebitne povrede prava osobnosti reguliranih čl. 19. Zakona o obveznim odnosima. ⁷⁶ Problematika prava osobnosti u kontekstu eutanazije invocira prilično kontroverznu raspravu o tzv. apsolutnom i neprenosivom »pravu osobnosti na smrt«. Iako ono nije eksplicitno regulirano navedenim čl. 19. Zakona o obveznim odnosima, njegovo bi se postojanje eventualno derivativno izvodilo iz prava osobnosti na život. Pitanje osobnog prava na smrt, pitanje je koje se pojavljivalo i u našoj građanskopravnoj doktrini ⁷⁷ koja, trenutno, nudi zaključak da prema trenutnim ustavnim te odredbama Zakona o obveznim odnosima »pravo na smrt u ime prava na život ne daje relevantno uporište«. ⁷⁸

Već razrađivana spornost izričitog i ozbiljnog zahtjeva kojeg pacijent teško može dati, pronalazi teškoće i u građanskopravnom aspektu. Pitanje je koliko su takav zahtjev, pristanak/volja ⁷⁹ te motiv relevantni zbog pacijenta koji je, u tom trenutku, možebitno i nesposoban za rasuđivanje iz razloga teškog zdravstvenog stanja, pa bi se tada moglo govoriti o elementima nevaljanosti tog pravnog posla. ⁸⁰ Radolović posebno navodi da treba biti oprezan kod tumačenja određenih konkludentnih radnji jer »je u prirodi čovjeka želja (instinkt, 'termostat') života, a ne želja smrti«. ⁸¹ I ovdje je također upitno što bi to predstavljalo »teško zdravstveno stanje« te gdje se, u građanskopravnom pogledu, nalazi granica u odštetnopravnoj odgovornosti liječnika između teškog i nepovratnog zdravstvenog stanja te nemarnog odustajanja liječnika od liječenja pacijenta. ⁸²

Daljnja bi znanstvena konceptualizacija i razrada prava osobnosti na život, autonomije, (mana) volje, te informiranog pristanka pacijenta iz sfere građanskopravne doktrine i dogmatike mogla ponuditi krajnji odgovor o pravnom (ne)bitku, sadržaju i opravdanosti osobnog prava na smrt. Samo postojanje *ipso facto* istog prava i nije toliko upitno jer se o njemu možebitno može govoriti u onim zemljama koje eutanaziju ozakonjuju, ali je eventualno upitno pod kojim bi zakonskim uvjetima moglo biti uistinu ostvareno.

3.2. Sporna medicinsko-postupovna pitanja

Kada zakonodavac predviđa zakonske i druge pravne odredbe koje se odnose na određenu medicinsku situaciju, trebalo bi biti sasvim jasno kako to u stvarnosti izgleda ili kako bi moglo izgledati. Dvojbe oko pojma eutanazije mogu se svesti na kriterij aktivno – pasivno te dobrovoljno (na zahtjev ili pristankom na prijedlog) – nedobrovoljno (bez znanja, svijesti i spoznaje o

49

Čl. 94. *Kaznenog zakona* (Narodne novine, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19): »Tko drugoga usmrti na njegov izričit i ozbiljan zahtjev, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do osam godina.«

50

U tom pogledu zamjetna je i određena kritika Bačića i Pavlovića, koji navode da se iz ovakvog zakonskog uređenja jednostavno ne može iščitati zašto se radi o privilegiranom ubojstvu jer »samo zato što je usmrćenje izvršeno na izričit i ozbiljan zahtjev žrtve još ne znači da ubojica zaslužuje privilegij«. – F. Bačić, Š. Pavlović, *Komentar Kaznenog zakona*, str. 468.

51

Kumulativno se zahtijeva izričitost i ozbiljnost zahtjeva. Zahtjev mora biti izričit bez obzira na njegovu formu (iako je primjerice ona poželjna za njegovo kasnije dokazivanje) te ozbiljan, što znači da ne smije biti dan u šali ili pretjerivanju, od strane neubrojive osobe te djece. Navedene je okolnosti nekoliko puta utvrđivala i hrvatska sudska praksa u predmetima: VSRH, I Kž – 382/09-4, VSRH I Kž – 343/05-6 i VSRH I Kž – 570/03-3. Više u: D. Derenčinović, »Usmrćenje«, str. 102.

52

Vidjeti Ksenija Turković *et al.*, *Komentar Kaznenog zakona – i drugi izvori novoga hrvatskog kaznenog zakonodavstva*, Narodne novine, Zagreb 2013., str. 167–168. Povijesnopravno gledajući, regulacija ovakve vrste bila je prisutna i u Krivičnom zakoniku Kraljevine Jugoslavije iz 1929., gdje je u st. 2. §168. bilo prisutno privilegirano kazneno djelo ubojstva izvršenog »uslijed sažaljenju prema bijednom stanju ove osobe« gdje se pod »bijednim stanjem« podrazumijeva neizlječivo bolesno stanje ili drugo stanje povezano s velikim bolima koji se više ne mogu spriječiti. – F. Bačić, Š. Pavlović, *Komentar Kaznenog zakona*, str. 467.

53

Vidjeti, primjerice: Ana Garačić, *Kazneni zakon u sudskoj praksi. Posebni dio*, Libertin naklada, Rijeka 2016., str. 72; iako ostaje primjetnom i misao da bi se, ovisno o okolnostima i samim činiteljima koji determiniraju radnju počinitelja, isti čin mogao označiti i

teškim ubojstvom iz čl. 111. KZ-a jer je moguće da u nedostatku elementa suosjećanja počinitelj postupaa, primjerice, iz koristoljublja, čime je ostvareno biće istog kaznenog djela (st. 4. istog članka).

54

U tom je pogledu itekako zanimljiv predmet *Kannibale-Fall* iz njemačke sudske prakse, gdje je njemački informatički tehničar Armin Meiwes putem interneta dao oglas da traži žrtvu između 18 i 30 godina koju bi mogao pojesti. Nakon što je to i učinio, u nekoliko sudskih postupaka sudovi su zauzeli mišljenje da se, bez obzira na pristanak žrtve, zbog niskih pobuda počinitelja nikako ne može raditi o privilegirajućim oblicima ubojstva, već o kaznenom djelu teškog ubojstva iz § 211. njemačkog KZ-a (isp. *Arzt/Weber*, *Strafrecht BT*, 2009., str. 97), zbog kojeg je naposljetku počinitelj osuđen na doživotnu kaznu zatvora. U: K. Turković, S. Roksandić Vidlička, A. Maršavelski, »Eutanazija i potpomognuto ubojstvo«, str. 243, bilj. 70.

55

Ibid.

56

D. Derenčinović, »Usmrćenje«, str. 102.

57

Šime Pavlović, *Kazneni zakon: zakonski tekst, komentari, sudska praksa, pravna teorija*, Libertin naklada, Rijeka 2015., str. 611; tako i u prijašnjem komentaru: Šime Pavlović, *Kazneni zakon: zakonski tekst, obrazloženje, poveznice, komentar, sudska praksa*, Libertin naklada, Rijeka 2012.

58

K. Turković *et al.*, *Komentar Kaznenog zakona*, str. 168.

59

Zakon o zdravstvenoj zaštiti, Narodne novine, br. 100/18, 125/19, 147/20.

60

Navedena je odredba bitna promjena u odnosu na onu iz prijašnjeg *Zakona o zdravstvenoj zaštiti* (Narodne novine, br. 150/08), po kojoj pacijent ima pravo »odbiti pregled i liječenje, osim u slučaju kada bi odbijanjem ugrozio zdravlje drugih« (čl. 22., st. 1., t. 6.).

nastupajućoj eutanaziji ili protiv volje pacijenta koji o nastupajućoj eutanaziji ima znanje, svijest i spoznaju). Neke od tih dvojbi opisane su u prethodnom tekstu.

Nije svejedno je li bolesnik koji trpi neizdrživu bol i patnju poželio umrijeti jer ne postoji više nijedan drugi način kojim bi se takvi osjećaji prekinuli ili mu je takvo rješenje sugerirano. Distinkcija je primarno etička, a posljedično može biti i pravna i pojmovna. Sugestijom eutanazije oboljeli može zapravo prihvatiti prijedlog iz razloga kojim želi svoju okolinu osloboditi sebe kao izvora problema. Drugim riječima, njegov motiv ne mora biti usmjeren samo na rješavanje vlastite patnje. Također je važno uzeti u obzir radi li se o neizdrživoj boli i patnji zbog neizlječive bolesti, pri čemu ta bol i patnja već postoje ili se oni zbog određene dijagnoze teške neizlječive bolesti tek mogu predviđjeti. Kao primjer može biti pacijent koji je doznao za dijagnozu proširene zloćudne bolesti s kratkim očekivanim trajanjem života i predvidivim bolom i patnjom tijekom umiranja. On bi mogao zatražiti usmrćivanje u trenutku kada takvu bol i patnju još nema jer ih ne želi doživjeti (u konkretnoj situaciji se događa da pacijent katkada počini brutalno samoubojstvo, npr. skokom s velike visine). Također se razlikuju situacije s obzirom na izvršitelja usmrćivanja ili ubojstva, u kojima liječnik ili potpomaže samoubojstvu ili liječnik usmrćuje. Konačno, u prethodnom primjeru razlikovanja sudjelovanja u usmrćivanju može se analogno raditi i o nekoj drugoj osobi koja nije liječnik.

Ono što je potrebno razjasniti iz medicinske perspektive, a tiče se liječničke etike i još više dužnosti/deontologije, jesu tri područja patologije i kliničkog tijeka bolesti kao i kratkoročne i dugoročne prognoze bolesnika: 1. područje u kojem treba naći granicu između postupaka koji koriste poboljšanju zdravlja ili restituciji zdravlja bolesnika ili su *a priori* beskorisni u tom pogledu, ali predstavljaju činjenje koje u drugim situacijama ili u drugih bolesnika može biti lječidbeno korisno; 2. područje realnih okolnosti koje se odnosi na postupke kada je već nastupila klinička smrt u odnosu na situaciju kada još nije nastupila; 3. područje koje se odnosi na postupke koji trenutačno spašavaju život ili to čine za kraće ili dulje razdoblje učinka. Te distinkcije ovdje su nužne za sve one situacije kada u pravnom rječniku sadržajno želimo govoriti o pasivnoj eutanaziji. U tu svrhu potrebno je primjerima ilustrirati određene situacije. Također, potrebno je u tom kontekstu navesti i pravne odredbe (uključujući i *Kodeks medicinske etike i deontologije*) koje liječnika obvezuju na određeno postupanje, a čija se posebnost katkad u pravnim raspravama ne prepoznaje.

Kodeks medicinske etike i deontologije u čl. 4. st. 3. navode sljedeće:

»Nastavljanje intenzivnog liječenja pacijenta u nepovratnom završnom stanju medicinski nije utemeljeno i isključuje pravo umirućeg bolesnika na dostojanstvenu smrt.«

Time se definira mjera do kojeg trenutka u tijeku pacijentove bolesti medicinski postupci liječnika imaju lječidbeni učinak. Budući da postupanje intenzivnog liječenja u nepovratnom završnom stanju medicinski nije utemeljeno, tada nepostupanje u toj situaciji nikako ne može biti ekvivalent usmrćivanju u kontekstu pasivne eutanazije. Dapače, budući da bi takvo postupanje interferiralo s pravom umirućega na dostojanstvenu smrt, tada je ono neetično. Pritom treba razlikovati postupanje kojemu je cilj umjetno produljiti takav život, poput npr. intubiranja bolesnika radi umjetne ventilacije odnosno disanja pomoću uređaja – respiratora u odnosu na postupanja u okviru postupaka tzv. palijativne medicine koja doprinose dostojanstvu smrti i umanjuju patnju

pri umiranju, poput npr. umjetnog hranjenja i unosa tekućine infuzijama radi sprječavanja dehidracije i izgladnjivanja. Mehanička ventilacija u tom bi slučaju bila nesvrhovita jer ne bi doprinosila izlječenju, a svojom mehaničkom invazivnošću umanjila bi dostojanstvo umirućega. Infuzija bi tekućine umiranje olakšala i učinila ga dostojanstvenijim uz minimalno invazivno postu-

61

Zakon o zaštiti prava pacijenata, Narodne novine, br. 169/2004, 37/2008.

62

Konvencija o ljudskim pravima i biomedicini, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 13/03.

63

K. Turković, S. Roksandić Vidlička, A. Maršavelski, »Eutanazija i potpomognuto ubojstvo«, str. 241.

64

Kodeks medicinske etike i deontologije, Narodne novine, br. 55/08, 139/15.

65

Europski sud za ljudska prava, *Lambert i dr. protiv Francuske*, zahtjev br. 46043/14, od 5. lipnja 2015.

66

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, Međunarodni ugovori, br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

67

Usp. Š. Pavlović, *Kazneni zakon*, str. 617.

68

H. Sladić, »Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida«, str. 76.

69

Prema *Pravilniku o načinu, postupku i medicinskim kriterijima za utvrđivanje smrti osobe čiji se dijelovi tijela mogu uzimati radi presađivanja* (Narodne novine br. 3/06) »smatrat će se da je nastupila smrt osobe od koje se uzimaju dijelovi tijela radi presađivanja ako je kod te osobe nastao potpuni i konačni prestanak moždane cirkulacije (smrt mozga)« (čl. 2.), a koja podrazumijeva »ireverzibilni prekid funkcije velikoga i malog mozga te moždanoga debla« temeljem »dijagnoze koja se postavlja temeljem kliničkog pregleda, a potvrđuje se jednim od parakliničkih potvrđenih testova« (čl. 3.).

70

H. Sladić, »Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida«, str. 76.

71

Tako je u Velikoj Britaniji, zbog nemogućnosti oduzimanja vlastitog života zbog hendikepiranog stanja izazvanog teškim moždanim

udarom, oboljeli Tony Nicklinson sudskim putem tražio medicinski potpomognuto samoubojstvo, što je sud odbio. Oboljeli je na posljedku preminuo zbog odbijanja uzimanja hrane. »Right-to-die man Tony Nicklinson dead after refusing food«, *BBC News* (22. 8. 2012.). Dostupno na: <https://www.bbc.com/news/uk-england-19341722> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

72

Davor Derenčinović, »Sudjelovanje u samoubojstvu«, u: Leo Cvitanović *et al.*, *Kazneno pravo – posebni dio*, Sveučilište u Zagrebu – Pravni fakultet, Zagreb 2018., str. 107–110, ovdje str. 109. Zanimljivo je razmatranje autora da će biti izazovno vidjeti na koji će način reagirati hrvatski sudovi ako se na tržištu pojave one udruge ili društva koja se bave profesionalnim pružanjem usluga pomaganja u izvršavanja samoubojstva poput švicarskih udruga Exit i Dignitas. – Ibid.

73

VfGH-Erkenntnis G 139/2019, vom 11. Dezember 2020.

74

Strafgesetzbuch, Fassung vom 05.02.2020.

75

Radi se o onom pravu koje je utemeljeno kao jedno od primarnih i temeljnih načela biomedicinske etike i prava. Vidjeti: Thomas L. Beauchamp, James F. Childress, *Principles of Biomedical Ethics*, Oxford University Press, Oxford 2013., str. 101; Jonathan Herring, *Medical Law and Ethics*, Oxford University Press, Oxford 2016., str. 8. Međutim, primjerice Bullock naglašava da je novija doktrina medicinske etike prenamaglasila načelo samoodređenja u determiniranju isključivo pacijentove dobrobiti te da bi se ono trebalo usmjeriti pitanju je li ili nije dobro za pacijenta da umre. U tom se pogledu nameću dva uvjeta koja bi se trebala poštovati kod asistiranog umiranja (*assisted dying*): (1) asistirano umiranje objektivno je u granicama pacijentova najboljeg interesa, (2) pacijent na takvo nešto mora pristati u obliku informiranog pristanaka. – Emma C. Bullock, »Assisted Dying and the Proper Role of Patient Autonomy«, u: Michael Cholbi, Jukka Varelius (ur.), *New Directions in the Ethics of Assisted Suicide and Euthanasia*, Springer International, Cham 2018., str. 11–25, ovdje str. 16.

panje pri postavljanju venskoga puta, odnosno uvođenju igle u pacijentovu venu. Ako bi izostala primjena mjere za održavanje života u pacijenta koji je doživio kliničku smrt ili mu ona izravno prijeti (jer je npr. prestao ili prestaje disati), a ne radi se o pacijentu u nepovratnom završnom stanju bolesti, tada je liječnik dužan postupati radi spašavanja života (uz pristanak bolesnika ili njegovog zakonskog zastupnika, ali i bez toga, ako ga se ne može dobiti jer sam pacijent to nije u stanju dati, a u blizini nema njegovog zastupnika). Na takvo postupanje liječnika obvezuje *Zakon o zaštiti prava pacijenata*, prema čl. 16. i 18. nepostupanje u takvoj situaciji bilo bi prisposodobivo pasivnom ekvivalentu usmrćivanja nečinjenjem koje bi prema nekim definicijama moglo odgovarati pasivnoj eutanaziji.

Nepostupanje u bolesnika koji se nalazi u nepovratnom završnom stanju bolesti ovisi i o procjeni trenutka kada bolest prelazi u nepovratno završno stanje. Postoje okolnosti u kojima subjektivna procjena o takvom stanju može biti pod utjecajem okolnosti koje takvu procjenu iskrivljuju (*bias*). Tako se u situaciji kadrovske, vremenske ili materijalnog manjka liječnik pri procjeni može svjesno ili podsvesno voditi idejom najisplativijeg i najučinkovitijeg postupanja, odnosno distributivne pravde, u odnosu na veći broj pacijenata.⁸³ S druge strane, iskrivljenje (*bias*) odlučivanja može imati izvor baš u pacijentovoj autonomiji u odlučivanju. Pritom je izuzetno važno pri dobivanju informiranog (upućenog) pristanka bolesnika, odnosno u slučaju da on postupke liječenja odbija, biti siguran da je bolesnik uistinu i upućen u situaciju. Treba izbjeći zamijeniti bolesnikovu odluku da se ne želi liječiti takvom odlukom kada bolesnik zapravo negira postojanje bolesti koja mu ugrožava život.⁸⁴ Tada bi nepostupanje moglo biti upitno u pogledu liječnikove odgovornosti za nastupanje smrtnog ishoda.

Ono što je također potrebno razjasniti jest pojam »isključivanja s uređaja za održavanje života«. Navedeni se postupak u mnogim državama (tako i u Hrvatskoj) u liječničkoj praksi provodi samo u dvjema situacijama: 1) ako je pacijentu bolje pa može spontano disati bez strojne potpore, 2) pacijent je preminuo, uključujući i dijagnozu moždane smrti. Treća mogućnost dolazi u obzir samo kao usmrćivanje, odnosno može predstavljati određeni oblik eutanazije u onim pravnim sustavima gdje bi to bilo dopušteno. S obzirom na navedeno, prilično je upitno može li se uopće govoriti o pasivnom obliku eutanazije u hrvatskoj liječničkoj praksi.

Također, u novije se vrijeme prepoznaju odluke koje mogu biti opterećene iskrivljenjem zbog povezanosti s posrednom altruističnom korisnošću, kao što je želja za eutanazijom povezana s darovanjem organa. To je nadasve sklisko područje u kojem liječničke procjene trebaju biti izuzetno precizne u pogledu prognoze prirodnog tijeka bolesti i mogućnosti liječenja. Ne smije se dopustiti zavedenost ni pacijenta, ni liječnika plemenitim ciljem darovanja organa eutanazirane osobe.⁸⁵

Zaključna razmatranja

Sumirajući navedeno, terminološka razrada pojma *eutanazije* neupitno podrazumijeva determinaciju njezinih neodvojivih elemenata u pravnom pogledu do kojih se došlo probranom sintezom svih navedenih definicija (osobito pravnih, bioetičkih i medicinskih), *de lege lata* regulacijama eutanazije te medicinskog postupanja. Ono što se može zaključiti u cjelovitom presjeku pojma *eutanazije* jest da eutanazija, da bi je se označilo takvom, u sebi mora

sadržavati elemente motiva suosjećanja i samilosti osoba koji isti akt poduzimaju, uz želju omogućavanja tzv. »dobre« odnosno »lake« smrti, te teško i neizlječivo (mogli bismo reći i »nepovratno«) stanje osobe nad kojom se radnja poduzima.⁸⁶ Također, važan je motiv oboljeloga pa pod eutanazijom

76

Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21.

77

Vidjeti N. Gavella, *Osobna prava*, str. 72; A. Radolović, »Pravni poslovi prava osobnosti«, str. 102–105; Aldo Radolović, »Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima«, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 27 (2006) 1, str. 129–170, ovdje str. 143, 150.

78

A. Radolović, »Pravni poslovi prava osobnosti«, str. 103, bilj. 17.

79

Zakon o obveznim odnosima, čl. 249. Izjava volje: »(1) Volja za sklapanje ugovora može se izjaviti riječima, uobičajenim znakovima ili drugim ponašanjem iz kojega se sa sigurnošću može zaključiti o njezinu postojanju, sadržaju i identitetu davatelja izjave. (2) Volja za sklapanje ugovora može se izjaviti i pomoću različitih komunikacijskih sredstava. (3) Izjava volje mora biti učinjena slobodno i ozbiljno.«

80

Tako i Radolović eksplicitno navodi da su »biološka oporuka« ili »informirani pristanak« učinjeni bez postojanja relevantne prirodne poslovne sposobnosti ništetni pravni poslovi. Naime, Radolović razrađuje da se pravo na eutanaziju ostvaruje određenim pravnim poslom na dva načina. Prvi jest poseban institut talijanskoga prava tzv. »biološka oporuka« (»pacijent izjavljuje volju da ga se, nakon pada u terminalnu etapu bolesti, eutanazira«), dok je drugi izričiti ili prešutni pristanak kojim pacijent izražava vlastitu volju za eutanazijom. – A. Radolović, »Pravni poslovi prava osobnosti«, str. 104–105. Za više o institutu biološke oporuke vidjeti cjelokupni rad: Aldo Radolović, »Biološka oporuka u pravu osobnosti i medicinskom pravu (pravo osobnosti i trgovačko-zdravstveni aspekti)«, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 40 (2019) 1, str. 147–166.

81

A. Radolović, »Pravni poslovi prava osobnosti«, str. 105.

82

U svakom slučaju, prema odredbama hrvatskoga obveznog prava, pristanak pacijenta mora biti dan slobodno i ozbiljno, u granicama

poslovne sposobnosti. Radolović zauzima stajalište »ako tako izražena volja još nije ostvarena (pacijent je još u životu) treba hitno prekinuti svaki rad na tomu (zahtjev da se prestane s povredom prava osobnosti – čl. 1048. Zakona o obveznim odnosima), a u protivnom (kada je smrt već nastupila) treba nasljednicima dotične osobe priznati pravo na popravljavanje neimovinske štete zbog protupravne smrti bliskog srodnika (čl. 1101. Zakona o obveznim odnosima)«. – A. Radolović, »Pravni poslovi prava osobnosti«, str. 105.

83

Michael Nair-Collins, »Medical Futility and Involuntary Passive Euthanasia«, *Perspectives in Biology and Medicine* 60 (2018) 3, str. 415–422, ovdje str. 417, doi: <https://doi.org/10.1353/pbm.2018.0017>.

84

Lada Zibar, »Negirati bolest nije isto što i odbijati liječenje«, *Liječničke novine* (2021), br. 199, str. 57; Albert Tuca *et al.*, »Prevalence of ethical dilemmas in advanced cancer patients (secondary analysis of the PALCOM study)«, *Supportive Care in Cancer* 29 (2020) 7, str. 3667–3675, doi: <https://doi.org/10.1007/s00520-020-05885-0>.

85

Željka Buturović, »Embracing slippery slope on physician-assisted suicide and euthanasia could have significant unintended consequences«, *Journal of Medical Ethics* 47 (2020) 4, str. 259–260, ovdje str. 260, doi: <https://doi.org/10.1136/medethics-2020-106089>.

86

U teoriji i praksi često se spominje predmet liječnika Harolda Shipmana za kojeg se vjerovalo da je usmratio više od 200 starijih osoba jer je smatrao da će »eutanazijom« starijih osoba postići veliko rasterećenje za zdravstveni sustav. Međutim, nesporno je i apsolutno sigurno da se u ovom slučaju ne može govoriti ni o pasivnoj, ni o aktivnoj eutanaziji jer u istom predmetu nije postojao nijedan od nabrojanih elemenata eutanazije što je potvrdio i britanski sud osudivši ga za teško ubojstvo i doživotnu kaznu zatvora. Više: John Philip Jenkins, »Harold Shipman. British physician and serial killer«, *Britannica* (2022). Dostupno na: <https://www.britannica.com/biography/Harold-Shipman> (pristupljeno 31. 1. 2022.).

treba smatrati samo onu situaciju u kojoj je zahtjev za usmrćivanjem postavljen zbog postojećega neizdrživa bola i patnje. Kao što je vidljivo na početku, većina pravno prihvaćenih definicija *eutanazije* u sebi sadrži element izričitog i ozbiljnog pristanka osobe nad kojom se radnja poduzima. Naveden je uvjet izričitog pristanka prisutan i u zakonodavstvima (zemlje Beneluksa) gdje su eutanazija i asistirano samoubojstvo legalizirani. Iz navedenih se zakona, navedenih razmatranja pravne doktrine kao i definicije iz Henk ten Haveove *Enciklopedije bioetike* derivirano izvodi zaključak da se pojam *eutanazije* odnosi samo na aktivan, izravan i dobrovoljan oblik eutanazije.

No, bitan se cilj ovog istraživanja ogleda i u prikazu nekoherentnosti pojma *eutanazije* u leksikografskom, pravnom i medicinskom aspektu i to ne samo u njihovu presjeku nego i u kategorijama zasebno. Potonje se osobito odnosi na leksikografsku i pravnu kategoriju. U pravnim je razmatranjima, primarno, vidljiva velika dvojba oko činjenice obuhvaća li pojam *eutanazije* u svojoj srži i izričit zahtjev osobe nad kojom se eutanazija treba poduzeti, kao i dvojba oko toga možemo li pasivnu eutanaziju smatrati pravno dopuštenom. Takva se nekoherentnost u razmišljanjima oko pasivne eutanazije provlači i u presjeku s kategorijom medicinskog postupanja, gdje je izraženo prilično stanovito pitanje o tome na koji se točno način u medicinskoj praksi uopće manifestira pasivna eutanazija te postoji li uopće što je samo još jedan od argumenata tvrdnji da bi se eutanazijom trebao smatrati samo njezin aktivni oblik.

S obzirom na navedeno, potrebno je razvijati daljnji znanstveni diskurs u pokušaju univerzalnog određenja eutanazije. Međutim, ovim je radom pokazano da isti diskurs mora biti zasnovan na primarno multi/inter/transdisciplinarnim i pluriperspektivnim metodama istraživanja upravo zato da u znanstvenom diskursu općenito ne bi više dolazilo do nekoherentnosti među znanstvenim područjima, poljima i granama oko navedenog pojma. Prilikom znanstvenog proučavanja bilo kojeg aspekta eutanazije, primarno je utvrditi o čemu je zapravo riječ. Svakako se ne radi o laganom pothvatu jer već se i u tom inicijalnom pokušaju nameću brojna (bio)etička pitanja koja deriviraju iz pravno-medicinske sfere te koja zahtijevaju stanovitu dozu harmonizacije i unifikacije među navedenim znanstvenim poljima.

Tomislav Nedić, Lada Zibar, Borko Baraban

Terminological Determination of the Term *Euthanasia* – Legal, Bioethical and Medical-Procedural Implications

Abstract

Not the least noticeable is the fact that the ancient Greek compound euthanasia, formed by Francis Bacon, has retained its original terminological form since it was first used in the 17th century. Among all other controversial (bio)ethical issues, however, the conceptual notion of euthanasia categorically evokes rather important controversies. The questions that arise in this context are whether there is a definition, or at least a determination, of the term euthanasia and whether we are aware of its use in scientific discourse, what exactly is euthanasia. The paper offers a terminological elaboration of the term euthanasia in a linguistic (lexicographic), but mainly legal and medical-procedural context, in order to examine the coherence in defining the term between these categories and, consequently, to determine the key determinants of euthanasia according to categorical sections. The key facts stated are the primary determination or the possible definition of the term for any further scientific study of euthanasia as one of the most controversial issues within bioethical doctrine.

Keywords

euthanasia, killing on request, compassion, consent, assisted suicide, definition